

วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/edkkuj>

จัดทำวารสารโดย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา: การวิพากษ์ตามมุมมองของอริสโตเติล

Misconceptions of Educational Theory: Criticism based on Aristotle's View

ศานิตย์ ศรีคุณ

Sanit Srikoon

คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ประเทศไทย

Faculty of Education, Khon Kaen University, Thailand

Received: December 21, 2023 Revised: February 19, 2024 Accepted: February 19, 2024

บทคัดย่อ

ทฤษฎีมีบทบาทต่อการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานทางด้านการศึกษา พบว่าทฤษฎีมีบทบาทต่อการวิจัยและการปฏิบัติงานทางการศึกษาแต่นักการศึกษามักมีมโนคติที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับทฤษฎีทางการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรู้พื้นฐานทฤษฎีของทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อให้เกิดมโนคติเกี่ยวกับทฤษฎีทางการศึกษาที่ถูกต้อง

ผลการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ พบว่า (1) ทฤษฎี หมายถึง กิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้อันเป็นสากล โดยที่ความรู้เกิดขึ้นจากทฤษฎีได้บรรจบแนบแน่นกับมาตรฐาน และสากลอยู่ในเทอมของนิยทั่วไปเชิงตรรกะ และไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่ (2) ทฤษฎีทางการศึกษา หมายถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเหล่านั้น และคุณค่าหรืออุดมคติของมนุษย์ (3) แหล่งมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา ได้แก่ 1) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปที่สัมพันธ์กับความรู้ 2) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปในเทอมของสากล และ 3) กระบวนการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

คำสำคัญ: มโนคติที่คลาดเคลื่อน ทฤษฎีทางการศึกษา อริสโตเติล

Abstract

Theory plays an important role in performances, especially for educational contributions and research. Nevertheless, educators misunderstand the concepts of educational theory. Therefore, humanity must resurrect and review the roots of these educational theories to their fundamental concepts.

The findings of critical analysis illustrate (1) Theory, which refers to logical activities with contemplation or speculation that concur with knowledge of universal. The knowledge occurs from the concurrence between theory and standard. Also, it's universal as the terms of logical generality with no time and place limitation. (2) Educational theory refers to theories related to methods, theories that explain those methods, and values or ideals of humanism. (3) The source of misunderstanding theory concepts is 1) Theory has not shaped knowledge. 2) Theory has not shaped the universal term. 3) Procedures lead the theory to the performance.

Keywords: Misconception, Education Theory, Aristotle

■ บทนำ

ปรากฏการณ์ทางการศึกษาได้มีการขับเคลื่อนและเกิดวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องท่ามกลางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แต่มีบางสิ่งที่แฝงฝังอย่างแยบยลและซ่อนเร้นไว้ในปรากฏการณ์ทางการศึกษาเหล่านี้ก็คือ “ทฤษฎี (Theories)” โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรากฏการณ์ทางการศึกษาหลังยุค COVID-19 ยิ่งส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนเพื่อเชื่อมโยงระหว่างโลกจริงและโลกเสมือนจริงมากขึ้นเรื่อยๆ ดังข้อความที่ว่า

‘There can be no doubt that the theory plays an important role in educational research and educational practices. But when we ask what kind of role theory plays or is supposed to play and also when we ask what kind of theory we actually need in the field of education, things become more complicated.’

“ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทฤษฎีมีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยทางการศึกษาและการปฏิบัติทางการศึกษา แต่เมื่อเราถามว่า บทบาทของทฤษฎีเป็นแบบใด หรือมีบทบาทอย่างไร และเมื่อเราถามกันจริงๆ ว่า เราต้องการทฤษฎีแบบไหนทางด้านการศึกษา สิ่งเหล่านี้ก็ยิ่งซับซ้อนและทวีมากขึ้น”

(Irby et al., 2013)

เมื่อวิเคราะห์ข้อความดังกล่าว พบว่าทฤษฎี (Theory) มีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยและการปฏิบัติการทางการศึกษาเป็นอย่างมาก แต่ทว่าเมื่อก้าวถึงทฤษฎี กลับเกิดปรากฏการณ์ความไม่ชัดเจนในขอบข่ายความหมายของทฤษฎี บทบาทหน้าที่ของทฤษฎีโดยเฉพาะทฤษฎีทางการศึกษาที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก และได้มีการนำข้อความต่างๆ มากมายกล่าวอ้างว่าเป็นทฤษฎีทางการศึกษา เช่น

“นักเรียนที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตนั้นมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี”

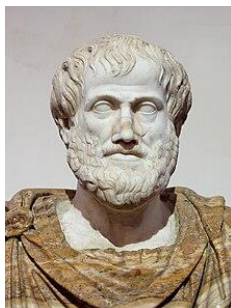
จากข้อความข้างต้น หากพบว่า นักเรียนที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต เป็นเศรษฐกิจที่มีมูลค่าทรัพย์สินติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก และมีชื่อเสียงด้านการบริหารองค์กร จนเป็นที่ยอมรับระดับโลก แต่มาจากพื้นเพครอบครัวที่มีฐานะยากจนเมื่อครั้งเป็นเด็ก แสดงว่า ข้อความข้างต้นยังไม่ครอบคลุมทุกบริบทของปรากฏการณ์ทางการศึกษา จึงเป็นโจทย์ให้นักการศึกษาได้ทบทวนตั้งแต่ปรัชญา วิวัฒนาการ และขอบข่ายความหมายของทฤษฎี รวมทั้งวิถีวิทยาการสร้างทฤษฎีเพื่อรื้อฟื้นมิติที่คลาดเคลื่อนทั้งหลายเหล่านี้ ให้มีความแกร่งทางวิชาการ และเกิดการสร้างทฤษฎีทางการศึกษาที่นำสู่การปฏิบัติการทางการศึกษาได้อย่างแท้จริง

หนึ่งในนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงของโลก คือ อริสโตเติล (Aristotle: 384–322 BC) ที่เป็นนักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์ชาวกรีก (Greece) ที่มีชื่อเสียงของโลก มุมมองของอริสโตเติลครอบคลุมโลกรอบมวลสารของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต คำอธิบายเกี่ยวกับสรรพสิ่งและการจำแนกประเภทของสรรพสิ่งยังดำรงคงอยู่จนยุคปัจจุบันอย่างลึกซึ้งทั้งทางการแพทย์และการศึกษาต่อมาอีกราว 2,000 ปี (Dunn, 2006)

ดังนั้นการวิเคราะห์มิติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษาโดยการวิพากษ์ตามมุมมองของอริสโตเติล จึงให้ความสำคัญกับการสืบสาวตั้งแต่กรอบทางปรัชญาเกี่ยวกับขอบข่ายความหมายของทฤษฎี ทฤษฎีทางการศึกษา และแหล่งความคลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา เพื่อรื้อฟื้นระบบการคิดของนักปฏิบัติการทางการศึกษา และเป็นต้นตอสำหรับวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีทางการศึกษาต่อไป

■ ความหมายของทฤษฎี (Definition of Theory)

ทฤษฎี (Theory) เป็นคำที่มาจากภาษากรีกว่า “Theoria” หมายความว่า การไตร่ตรอง (Contemplation) หรือ การคิดคาดคะเน (Speculation) (Steiner, 1988) ดังนั้นทฤษฎีจึงเป็นหนึ่งการคาดเดาเกี่ยวกับบางสิ่ง

ภาพที่ 1 Aristotle
(384-322 B.C., สิริอายุ 61-62 ปี)
(Wikipedia, 2566b)

Aristotle (384-322 B.C.) อัจฉริยะบุคคลระดับโลกอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปซึ่งเป็นนักปรัชญาชาวกรีก แนวคิดของท่านได้รับการยอมรับว่าเป็นรากฐานความคิดของมนุษยชาติ ได้กล่าวว่า “Theoria” ประกอบด้วยกิจกรรมเชิงเหตุผล (Rational activity) ที่สัมพันธ์กับความรู้ (Knowledge) อันเป็นสากล (Universal) (Steiner, 1988) ดังนั้นคำว่า “Theoria” จึงเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเชิงเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับคำสำคัญ 2 คำ และสัมพันธ์กัน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) และสากล (Universal) ดังนั้นนักพัฒนาทฤษฎีควรทำความเข้าใจอย่างชัดเจนกับทั้งคำว่าความรู้และสากล

ความรู้ (Knowledge) เกิดขึ้นเมื่อทฤษฎี (Theory) ได้บรรจบแบบแน่นกับมาตรฐาน (Standard) ซึ่งความรู้ (Knowledge) และการรู้ (Knowing) นั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ ความรู้ถูกบันทึกไว้ และความรู้คือการที่สรีระ (body) แสดงออกอย่างถึมั่นว่าสิ่งนั้นถูกต้อง ส่วนการรู้ คือสภาวะทางจิต (Psychical state) ที่ถึมั่นและมั่นใจว่าสิ่งนั้นถูก หรือเชื่อว่าถูก ส่วนคำว่า สากล (Universal) มีความแตกต่างจากปัจเจก (Individual) ปัจเจกจะถูกกำหนดลักษณะเฉพาะตลอดทั้งสากล สากล (Universal) นี้อยู่ในทอมนของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ (Logical generality) และไม่ถูกจำกัดในทอมนของเวลา (Times) หรือสถานที่ (Place) (Steiner, 1988)

ดังนั้น ทฤษฎี (Theory) จึงให้ความสำคัญและมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาดคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้ (ความรู้เกิดขึ้นเมื่อทฤษฎีได้บรรจบแบบแน่นกับมาตรฐาน) อันเป็นสากล (สากลอยู่ในทอมนของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ ไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่) นั้นหมายความว่า ทฤษฎีที่เกิดขึ้นนั้นสัมพันธ์กับทฤษฎีที่มีอยู่เดิม อยู่ในทอมนของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ ไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่

■ นิยามการศึกษา (Definition of Education)

ส. ศิวรักษ์ (2516) ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” หมายถึง

(ก) วิธีการต่างๆ ที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติ

(ข) ทฤษฎีต่างๆ ที่พยายามจะอธิบายหรือให้เหตุผลในการถ่ายทอดนั้น ๆ

(ค) คุณค่าหรืออุดมคติต่างๆ ที่มนุษย์พยายามจะเข้าถึงโดยอาศัยความรู้ ทักษะ และทัศนคติ เพราะฉะนั้นวิธีการฝึกปรีหรือถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับคุณค่าหรืออุดมคติที่ต้องประสงค์นี้เป็นผลบั้นปลาย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นิยามคำว่า “การศึกษา” ไว้ในมาตรา 4 ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ดังนั้น การศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับวิธีการต่างๆ และทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเหล่านั้น รวมทั้งคุณค่าหรืออุดมคติต่างๆ ของมนุษย์ ด้วยเหตุประการณนี้ ทฤษฎีทางการศึกษาจึงเป็นกิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาดคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้อันเป็นสากลอันเกี่ยวข้องกับวิธีการ ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับวิธีการ และคุณค่าหรืออุดมคติของมนุษย์

■ แหล่งมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา (Misconception Sources of Educational Theory)

ปัจจุบันได้ปรากฏกิจกรรมทางการศึกษาอันเป็นต้นตอของการเกิดทฤษฎีทางการศึกษาขึ้นมามากมาย เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ และแหล่งรวมทรัพยากรทฤษฎีเดิม (ซึ่งอาจไม่ใช่ทฤษฎีในนัยความหมายที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง) เป็นต้น หลังจากนั้นนักการศึกษาได้จัดสร้างกลุ่มของข้อความที่เป็นข้อเท็จจริงเชิงทฤษฎี (Theoretical fact) ที่เป็นลักษณะเฉพาะ (Characterize) ของแก่นแท้ (Essence) หรือรูปร่าง (Form) ของทฤษฎี แต่บ่อยครั้งที่กิจกรรมทางการศึกษาหรือข้อความเหล่านี้ถูกแอบอ้างและทำให้นักการศึกษาหลงผิดว่าเป็นทฤษฎี จึงนำทฤษฎีเหล่านั้นมาพัฒนาวัตกรรมการศึกษาซึ่งอาจเกิดภัยอันตรายต่อวงการศึกษา ซึ่งผู้เขียนได้เสนอแนวคิดเชิงวิเคราะห์ในประเด็นแหล่งความคลาดเคลื่อนของทฤษฎีการศึกษา ดังนี้

(1) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปที่สัมพันธ์กับความรู้ (Knowledge)

ความรู้ (Knowledge) คือ การที่ทฤษฎี (Theory) ได้บรรจุแบบแผนกับมาตรฐาน (Standard) และทฤษฎีเป็นส่วนหนึ่งของสรีระ (body) ของความจริง (Truth) (Steiner, 1988) นั้นหมายความว่า ทฤษฎีต้องกำหนดลักษณะเฉพาะ (Characterize) และแก่นแท้ (Essence) ของความจริง

ตัวอย่างเช่น ผู้อ่านลองพิจารณาข้อความต่อไปนี้

ข้อความ (1) “การเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้”

ข้อความ (1) นี้เป็นทฤษฎีหรือไม่ ลองพิจารณาอย่างถ้อยตามประเด็นต่อไปนี้

กรณี 1 หลังจากผู้เรียนได้เรียนวิชาพลศึกษา เรื่อง การม้วนหน้า แล้วผู้เรียนสามารถปฏิบัติการม้วนหน้าได้

กรณี 2 หลังจากที่ได้ผู้เรียนได้เรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง การอ่านโคลงสี่สุภาพ แล้วผู้เรียนสามารถอ่านโคลงสี่สุภาพได้อย่างถูกต้อง

กรณี 3 หลังจากที่ได้ผู้เรียนได้เรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง การเขียนภาษาอังกฤษ แล้วผู้เรียนสามารถเขียนประโยคภาษาอังกฤษได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์

จากทั้งสามกรณีข้างต้น พบว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งสามกรณีเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเป็นพฤติกรรมที่เด่นชัด สามารถสังเกตได้ ผู้อ่านลองพิจารณาข้อความด้านล่างต่อไปนี้อีกครั้ง

กรณี 4 เมื่อผู้เรียนได้เรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การคิดเลขเร็ว หลังจากนั้นครูมีโจทย์คณิตคิดเลขเร็วโดยให้ยกมือตอบ นักเรียนคนใดตอบถูกต้องเร็วที่สุดถือว่าชนะ และเป็นไปตามพฤติกรรมที่คาดหวัง แต่พบว่าผู้เรียนบางคนไม่มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการกระตุ้นของครู

กรณี 5 เมื่อผู้เรียนได้เรียนวิชาพลศึกษา เรื่องการม้วนหน้า แต่ไม่สามารถดำเนินการม้วนหน้าได้ ณ จุดนี้ ผู้เขียนมีคำถามสำคัญว่า จากกรณี 4 และกรณี 5 นั้น ผู้เรียนมีการเรียนรู้ หรือไม่ คำตอบของผู้เขียน คือ หลังจากทำการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ แต่ไม่แสดงพฤติกรรมที่สังเกตได้ ออกมา จากกรณี 4 หากผู้เรียนสามารถทำแบบทดสอบคณิตคิดเลขเร็วได้ถูกต้องและส่งเร็วสุด แสดงว่ามีความเข้าใจในเนื้อหาวิชานี้เช่นกัน แต่ไม่สามารถสังเกตได้ด้วยการแสดงพฤติกรรมตามสถานการณ์ที่ครูกระตุ้นออกมา จึงต้องใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือวัดพฤติกรรมอีกลักษณะหนึ่ง และในทำนองเดียวกันในกรณี 5 หากผู้เรียนสามารถทำแบบทดสอบเกี่ยวกับความคิดรวบยอดเรื่องการม้วนหน้าได้ถูกต้อง ก็ถือว่าเกิดการเรียนรู้เช่นกัน ดังนั้น มีบางกรณี que การเรียนรู้เกิดขึ้น แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้

ดังนั้น ข้อความ (1) ที่ว่า “การเรียนรู้ คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้” จึงไม่ได้บรรจบกับมาตรฐาน ซึ่งมีบางกรณีที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสรีระความจริง ข้อความนี้จึงไม่เป็นทฤษฎี แต่ปรากฏว่าข้อความนี้ถูกใช้ในนามของทฤษฎี จึงอาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในทางปฏิบัติ จึงเป็นแหล่งความคลาดเคลื่อนทางทฤษฎีที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

(2) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปในเทอมของสากล (Universal)

ขอบเขตความหมายของ ทฤษฎี (Theory) คือ กิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาดคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้อันเป็นสากล คำว่า “สากล (Universal)” อยู่ในเทอมของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ (Logical generality) และไม่ถูกจำกัดในเทอมของเวลาและสถานที่ (Steiner, 1988) ผู้อ่านลองพิจารณาข้อความ (2) ดังนี้

ข้อความ (2) “การสอนแบบ Active learning ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในภาคต้น ปีการศึกษา 2566”

คำถามคือ ข้อความ (2) ข้างต้นเป็นสากลหรือไม่

คำตอบ คือ ไม่เป็นสากล เนื่องจากถูกจำกัดในเทอมของสถานที่และเวลา

ดังนั้นข้อความ (2) “การสอนแบบ Active learning ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในภาคต้น ปีการศึกษา 2566” จึงไม่เป็นทฤษฎี

อีกประการหนึ่งของความเป็นสากล คือ นัยทั่วไปเชิงตรรกะ (Logical generalization) ซึ่งเป็นข้อความทั้งหมดที่สามารถอ้างถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในสากล ผู้อ่านลองพิจารณาข้อความต่อไปนี้

ข้อความ (3) “การสอนแบบ Active learning สร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลมากกว่าการสอนแบบ Passive learning”

จากข้อความ (3) ข้างต้นเป็นเพียงข้อความเชิงตรรกะ ซึ่งยังไม่สามารถอ้างอิงไปยังสิ่งใด ๆ ของการสอนแบบ Active learning และสิ่งใด ๆ ของการสอนแบบ Passive learning ถ้าหากต้องการให้ข้อความข้างต้นมีนัยสำคัญทั่วไป จึงต้องเพิ่มคำว่า “ทุก- (ข้อความ)” ดังข้อความ (4) ดังนี้

ข้อความ (4) “ทุกกรณีของการสอนแบบ Active learning สร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลมากกว่าทุกกรณีของการสอนแบบ Passive learning”

คำถามต่อมาคือ ข้อความ (4) เป็นทฤษฎีหรือไม่

คำตอบคือ ยังไม่เป็นทฤษฎี เพราะข้อความที่เป็นทฤษฎี จะเป็นข้อความที่เป็นสากลจะอยู่ในรูปของนัยทั่วไป และมีนัยในทุกสถานที่และและทุกเวลา ดังนั้นข้อความอันเป็นสากล ควรเป็นดังข้อความ (5) ดังนี้

ข้อความ (5) “ทุกพื้นที่ของปริภูมิ (Space) และทุกเวลา มันเป็นจริงที่ทุกกรณีของการสอบแบบ Active learning สร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลมากกว่าทุกกรณีของการสอนแบบ Passive learning”

ดังนั้นข้อความที่เป็นทฤษฎีต้องอยู่ในเทอมของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ (Logical generality) และไม่ถูกจำกัดในเทอมของเวลาและสถานที่

(3) กระบวนการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

Aristotle (384-322 B.C.) ได้กล่าวว่า ทฤษฎี ซึ่งนักปรัชญาในยุคนั้นเรียกว่า “Theoria” อยู่ในขอบข่ายของการคิดคาดเดาหรือการไตร่ตรอง ส่วนการปฏิบัติ ซึ่งนักปรัชญาในยุคนั้น เรียกว่า “Praxis” เป็นกิจกรรมเชิงเหตุผลที่สัมพันธ์กับกิจกรรมเชิงศีลธรรม (Moral activity) และกิจกรรมเชิงศิลปะ (Artistic activity) ที่เป็นการทำประโยชน์ดี (Making as well) กล่าวคือ สมบูรณ์ตามบทบาทหน้าที่ (Functional) ทฤษฎีไว้เพื่อรองรับการปฏิบัติ ทฤษฎีจะแนะนำหลักการเพื่อการปฏิบัติ และหลักการเหล่านั้นจะถูกใช้ในการปฏิบัติ กล่าวคือทฤษฎีเป็นแหล่งใช้เตรียมการเพื่อประสานเชื่อมโยงในการปฏิบัติและพัฒนาสิ่งต่างๆ (Steiner, 1988) ดังนั้นทฤษฎี (Theoria) และการปฏิบัติ (Praxis) จึงแตกต่างกันแต่สัมพันธ์กัน ด้วยประการฉะนี้

เมื่อมีการปฏิบัติบางประการที่ไม่ประสบผลสำเร็จ มักมีคำกล่าวดังข้อความ (6) ว่า

ข้อความ (6) “มันถูกต้องในเชิงทฤษฎี แต่ไม่สามารถทำงานได้ในทางปฏิบัติ”

ข้อความ (6) ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ถูกกล่าวถึงนั้นถูกต้องทางทฤษฎี กล่าวคือ สิ่งที่ถูกกล่าวถึงนั้นเป็นข้อความที่เป็นนัยทั่วไปเชิงตรรกะ มีความเป็นสากล แต่ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ นั่นคือ ทฤษฎีกับการปฏิบัติไม่สัมพันธ์กัน ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของ Aristotle แต่ถ้ามองตามมุมมองของ Aristotle แล้วจะได้ว่า ทฤษฎีกับการปฏิบัติสัมพันธ์กัน การที่ทฤษฎีไม่สามารถทำงานได้ในทางปฏิบัติจึงเกิดจากการขาดการประสานเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ หรือเป็นไปได้ว่าทฤษฎีนั้นไม่ถูกต้อง จึงมักมีคำกล่าวดังข้อความ (7) ที่ว่า

ข้อความ (7) “มันเป็นเพียงทฤษฎี มันไม่ใช่ความจริง”

จากข้อความ (7) นี้ ผู้เขียนชวนคิดทบทวนนัยขอบข่ายความหมายของคำว่า ทฤษฎี คือ กิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาดคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้ (ความรู้เกิดขึ้นเมื่อทฤษฎีได้บรรจบแน่นกับมาตรฐาน) อันเป็นสากล (สากลอยู่ในเทอมของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ ไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่) นั่นคือ ทฤษฎีเป็นข้อเท็จจริง (Fact) และเป็นความจริง (True) เสมอ ดังนั้นข้อความ (7) จึงเป็นข้อความที่ไม่ถูกต้อง การที่กล่าวเช่นนั้นอาจเป็นเพราะว่าสิ่งที่กล่าวถึงไม่ใช่ทฤษฎีตั้งแต่ดั้งเดิมอยู่แล้วนั่นเอง

ดังนั้นหากทฤษฎีนั้นถูกต้องจะต้องสามารถทำงานได้ในทางปฏิบัติ หากสิ่งนั้นไม่สามารถทำงานได้ในทางปฏิบัติ สิ่งนั้นอาจไม่ใช่ทฤษฎี หรือเกิดความคลาดเคลื่อนในการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

■ บทสรุป

(Conclusion)

บทความวิเคราะห์นี้เป็นการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษาตามมุมมองของอริสโตเติลเท่านั้น ซึ่งกรอบการทำงานของทฤษฎีอาจมีหลายกรอบ เช่น การสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis) หรือวาทศาสตร์ (Rhetoric) เป็นต้น สรุปได้ดังนี้

ทฤษฎี หมายถึง กิจกรรมเชิงเหตุผลที่มีการไตร่ตรองหรือการคิดคาดคะเนที่สัมพันธ์กับความรู้ (ความรู้เกิดขึ้นเมื่อทฤษฎีได้บรรจุแบบแผนกับมาตรฐาน อันเป็นสากล (สากลอยู่ในเทอมของนัยทั่วไปเชิงตรรกะ ไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่) ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีทางการศึกษา จึงหมายถึง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับเกี่ยวกับวิธีการเหล่านั้น และคุณค่าหรืออุดมคติของมนุษย์

มโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา คือ ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางการศึกษาอันเกิดจากแหล่งมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา ได้แก่ (1) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปที่สัมพันธ์กับความรู้ (2) ทฤษฎีไม่ได้ก่อรูปในเทอมของสากล และ (3) กระบวนการนำทฤษฎีสู่การปฏิบัติ การเกิดมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษาก่อให้เกิดการเข้าใจผิดว่าสิ่งที่อายตนะได้รับรู้เป็นทฤษฎี เมื่อเกิดการรับรู้และหลงผิดว่าสิ่งนั้นถูกต้องโดยสมบูรณ์ และเกิดการนำสิ่งนั้นไปใช้เพื่อจัดการศึกษา ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนขึ้นอีกระดับหนึ่งและทวีความรุนแรงมากขึ้น ดังนั้นจึงควรป้องกันมโนคติที่คลาดเคลื่อนของทฤษฎีทางการศึกษา แนวทางที่สำคัญประการหนึ่ง คือ นักการศึกษาควรใช้กรอบปรัชญา (Philosophy) เป็นวิธีวิทยาในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อพินิจพิจารณาและสร้างทฤษฎีได้อย่างตรงกับการใช้งานและทันสมัย

■ References

- ส. ศิวรักษ์. (2516). *ปรัชญาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค
- Dunn, P.M. (2006). Aristotle (384–322 bc): philosopher and scientist of ancient Greece. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed.*, 91(1), F75–F77.
- Irby, B. J., Brown, G., Lara-Alecio, R., & Jackson, S. (2013). *The handbook of educational theories*. Information Age Pub: United States of America.
- Steiner, E. (1988). *Methodology of Theory Construction*. Edocology Research Associates: Australia.
- Wikipedia. (2566b). *Aristotle*. ค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2566, จาก <https://en.wikipedia.org/wiki/Aristotle>